

Per una història i una historiografia crítiques

LA FUNCIO DE LA HISTÒRIA

Quina era, segons Eva Serra, la funció de la història? Per a què havia de servir? Ella va escollir l'opció de fer una història crítica. Una entrevista a *L'Avenç*, de principis dels vuitanta, és molt reveladora del seu pensament historiogràfic i polític, al qual es mantingué fidel de per vida. I ens permet desgranar els eixos principals en què se sustentà la seva proposta.¹

Defensava que la disciplina històrica havia d'«intentar entendre els fets històrics com una manera d'explicar-se el present i una eina de transformació». «Una eina per pensar i ensenyar a pensar», deia. I advertia: «Però pensar resulta un joc perillós». Ho considerava tant, de perillós i transformador, que fins i tot arribà a afirmar que «si la història acomplís el paper que li pertoca, seria eliminada, com a disciplina, dels plans d'ensenyament».

La professionalització de l'ofici d'historiador que es va viure en aquells moments, arran de la derogació franquista i la institucionalització autonòmica, i que li va permetre la incorporació a la universitat, ella entenia que podia posar en perill aquesta capacitat crítica. Per això es preguntava: «Si el procés d'institucionalització ens porta irremissiblement a esdevenir funcionaris, fins a quin punt el nostre cervell ha de quedar també institucionalitzat?». Una qüestió que encara avui conserva tota la seva vigència. I més quan es viu una situació política que reclama posicions crítiques davant del poder. D'aquí que ella donés també molta importància a les aportacions historiogràfiques d'alguns «no historiadors»; és a dir,

1. Joan ANTON, Montserrat CARBONELL i Ricard SOTO, «Eva Serra. La funció de l'historiador ara i aquí», *L'Avenç*, núm. 52 (1982), p. 63-65. Les citacions d'Eva Serra que apareixen en aquest apartat i els següents, si no s'especifica expressament, corresponen a aquesta entrevista.

d'intel·lectuals que no figuraven com a tals «historiadors» en el món acadèmic. Els considerava més lliures, menys sotmesos a la cotilla acadèmica. Ho argumentava així: «M'he preguntat per què moltes de les millors reflexions i observacions històriques procedeixen de persones que no són de l'ofici». En aquest sentit, citava el Joan Fuster de *Nosaltres, els valencians*. I el Josep Pla d'*El quadern gris* i de *Cambó*. D'aquest darrer, de Pla, arribava a dir que considerava que havia escrit «el millor que he llegit sobre la Catalunya de començaments de segle». També esmentava les reflexions de Julián Zugazagoitia, a qui definia com «un espanyol, malgrat el seu origen basc, que no entenia res del fet nacional», però que, en explicar els seus maldecaps com a home del govern republicà, deia coses d'un grandíssim interès sobre la Guerra Civil que no es trobaven en molts dels estudis acadèmics sobre el període.

«Què hi ha en aquests llibres que no tenen els llibres d'història?», es preguntava. I ella mateixa donava la resposta: «Un desig de comprendre i una no excessiva preocupació per allò que s'anomena rigor acadèmic». Val a dir, però, que sobre aquest darrer extrem del rigor acadèmic, ella s'arribà a convertir, en la seva maduresa professional, en un dels grans exponents a casa nostra d'exigència historiogràfica. Sense renunciar, això sí, al compromís cívic i polític que sempre va mantenir. Allò que la feia patir era que «sovint l'historiador encotillat pel rigor científic té por de dir-ne de grosses, o bé perquè no pot aportar una verificació documental adequada o bé perquè no compta amb el suport de la ideologia dominant dels cercles acadèmics». Ella s'arriscà a fer hipòtesis agosarades, es preocupà per aportar la verificació documental adequada i s'enfrontà a la ideologia dominant dels cercles acadèmics.

L'exercici crític, d'entrada, se'l va aplicar a ella mateixa. En acabar la tesi doctoral sobre la societat rural catalana del segle XVII, el 1978, es va adonar que, durant la redacció del treball, havia estat víctima dels models de la historiografia del moment, molt condicionada per una visió economicista, molt ben proveïda de xifres i gràfics, però que no explicava prou bé, segons ella, els fenòmens polítics i socials ni del passat ni del present. «Ara veig la importància dels estudis polítics i institucionals», afirmà. I fou cap a aquesta línia cap on va enfocar la seva recerca a partir d'aleshores.

Així, constatava: «Em preocupa que s'expliqui, per exemple, el creixement del segle XVIII català sense tenir en compte que els Països Catalans inicien el segle XVIII sota un fet fonamental de la seva història, el d'una ocupació militar i política». I es queixava que sovint l'hem explicat com «si expliquéssim la història de l'aparició de les autopistes i el cotxe en temps de Franco sense explicar el cost social del franquisme en termes socials i polítics». Per això, la seva proposta passava per analitzar les institucions catalanes de l'època moderna, més que com a «institucions de govern», com a «institucions de resistència».

Per no tornar a ser víctima dels models del moment, al mateix temps que va continuar valorant l'aportació dels no historiadors, va fer una reconsideració crítica dels historiadors precedents, sempre des d'un gran respecte envers la tradició historiogràfica autòctona, sovint massa desconeguda pels mateixos professionals. Hi dedicarem un apartat més endavant. Abans, però, convé fer una precisió bàsica.

DE QUIN COMPROMÍS PARLEM?

En el seu cas, fou un compromís professional, social i cívic d'esquerres, nacional, de gènere, que ella entenia com un tot, i, per això, considerava que cadascun d'aquests àmbits no podia estar renyit amb l'altre. Així, tot i ser conscient de la importància d'una anàlisi de caire social, pensava que això no podia servir per negligir l'aspecte polític d'una qüestió determinada. Per això, es queixava que, per exemple, es tendís a abandonar l'explicació política de la Guerra dels Segadors per centrar tot l'èmfasi només en l'explicació social, que aleshores havia esdevingut hegemònica. Un aspecte, aquest de la visió exclusivament «social» de la Guerra dels Segadors, que ella mateixa i d'altres van poder corregir a bastament fins al punt de veure-la com una veritable revolució política de caràcter antiabsolutista.

L'anàlisi social i política era també, en el seu cas, indestruïble de la qüestió nacional. En una altra de les intervencions d'avui ja s'explicarà quina era la seva concepció nacional: la que comprenia la totalitat dels territoris de parla catalana, els Països Catalans. Aquesta concepció de conjunt dels territoris de llengua catalana, assumida amb naturalitat pels estudiosos autòctons als anys seixanta i setanta, es convertí, a l'inici dels vuitanta, en una qüestió molt polèmica, a causa d'un imperatiu polític. La mateixa Eva Serra ho denuncià en un article aparegut a *Serra d'Or* el 1984: «Països Catalans és un concepte políticament congelat per por i que en el millor dels casos es deixa sobreviure en forma de fenomen culturalista».² La historiadora hi digué que no fou pas una casualitat que, en l'intent de cop d'estat del 1981, els tancs del general Milans del Bosch sortissin als carrers de València (l'únic lloc on apareguren a la via pública), ja que el País Valencià, segons deia, «històricament ha estat, i encara ho és de manera oberta o encoberta, un terreny estratègic de batalla entre Catalunya i Espanya». En una dimensió historiogràfica, la qüestió era especialment greu, ja que la delimitació del marc territorial constituïa un principi metodològic bàsic, perquè implicava reconèixer quin havia de ser l'àmbit d'estudi referencial de la historiografia catalana.

Vinculada a la qüestió del marc territorial hi havia naturalment la preocupació per bastir una veritable història nacional: «L'empenta científica sovint no ha

2. Eva SERRA, «A propòsit dels Països Catalans», *Serra d'Or*, núm. 301 (octubre 1984), p. 63.

anat acompanyada del risc que comporta fer hipòtesis que ens permetin avançar en la història nacional que necessitem».³ Però, més enllà del cas català, ella defensava la importància teòrica general de la qüestió nacional, com ja havia fet també abans el seu mestre Pierre Vilar,⁴ una temàtica que va prendre un relleu especial quan, a finals del segle passat, es feu més evident la crisi de l'estat nació: «Ara, a cavall dels segles xx i XXI, la caiguda del mur de Berlín, la globalització i els desplaçaments de poblacions i les migracions han començat a provocar la crisi dels anomenats estats-nació d'Europa i ha fet emergir un cert despertar dels vells pobles, en el marc de la necessitat d'una nova organització europea».⁵ No es tractava només d'una inquietud personal, doncs, sinó que això tenia una clara repercussió historiogràfica i metodològica, com reconegué en l'escrit suara reportat: «La historiografia s'està fent ressò d'aquesta conjuntura històrica en dos aspectes: l'interès pel fenomen històric de la nació i l'atracció per l'estudi de la formació de les fronteres que han arribat fins als nostres dies». No cal dir que ella seguí també aquesta doble direcció de recerca.

Les connexions entre els àmbits apuntats (social, polític, nacional, de gènere) foren certament una constant de la seva proposta. Deia: «Fets com el de l'opressió, situacions de domini, d'explotació, colonialisme, etc., són fets que ben sovint es reproduïxen. Per què es reproduïxen i quins mecanismes d'articulació expliquen la reproducció i/o el reforçament de situacions de domini [...]? Això és així en les opressions nacionals i en d'altres formes d'opressió, com la de la dona».⁶

La qüestió de gènere fou ja present des del principi de la seva trajectòria com a historiadora. No en va fou de les historiadores rellevants que van assolir la professionalització acadèmica just després de la derogació franquista. Una conquesta, aquesta de l'existència d'historiadores professionals, que costà molt d'assolir i que no va tenir figures destacades fins ben entrada la segona meitat del segle xx. D'aquí que valorés aquells historiadors anteriors com Ferran Soldevila, de qui va dir que el seu interès per la història de les dones «era proverbial» i a qui dedicà un estudi aprofundit, reivindicatiu i revelador.⁷

3. Entrevista a *L'Avenç* ja esmentada.

4. Sobre la importància que Vilar donava a la seva descoberta teòrica de la nació, vegeu Enric PUJOL, «Marxisme i qüestió nacional: l'aportació de Pierre Vilar», a Jaume RENEYER i Enric PUJOL (dir.), *Pensament polític als Països Catalans, 1714-2014*, Barcelona, Pòrtic, 2007, p. 321-331.

5. Eva SERRA, «El Tractat dels Pirineus: Catalunya, un sol poble i dos destins», a Òscar JANÉ (cur.), *Del Tractat dels Pirineus [1659] a l'Europa del segle XXI: un model en construcció?*, Barcelona, Museu d'Història de Catalunya i Generalitat de Catalunya, 2010, p. 345.

6. Entrevista a *L'Avenç* ja esmentada.

7. Eva SERRA, «Ferran Soldevila. Vint anys després», *El Contemporani*, núm. 2 (gener-abril 1994), p. 15-21. El seu interès envers aquest historiador no ens ha de sobtar, ja que n'havia estat deixeblla als Estudis Universitaris Catalans, en uns cursos que ell impartia al seu domicili particular. Serra diu, en l'article citat, que els records que té d'aquelles classes són fonamentalment tres: «la lectura de les Cròni-

Aquesta ideologia que hem descrit la mantingué de per vida. Cal deixar ben clar, també, que el seu compromís va anar més enllà de l'ofici d'historiadora per abastar també la seva condició de ciutadana i que, per això, es va concretar en una pràctica política determinada. D'ençà dels anys seixanta, feu part del Front Nacional de Catalunya (FNC) i el 1968 va ingressar al Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN). El 1974 es produí una escissió en aquest partit que donà pas al PSAN provisional i, més tard, el 1978, a Independentistes dels Països Catalans (IPC), grups als quals s'integrà. Fou fundadora, el 1979, dels Comitès de Solidaritat amb els Patriotes Catalans (CSPC). Als anys noranta feu part de l'Assemblea Unitària per l'Autodeterminació (1991), transformada el 1993 en Assemblea d'Unitat Popular. Més recentment ingressà a l'Assemblea Nacional de Catalunya (ANC) i donà suport a les Candidatures d'Unitat Popular (CUP). Una llarga trajectòria política en què va estar acompanyada per la seva germana Blanca i el seu germà Josep de Calassanç (*Cala*). Aquest activisme mai no va ser gens fàcil, ja que va comportar haver d'anar sempre contracorrent i, fins i tot, patir una dura repressió: fou detinguda el 1977, el 1980 (quan fou interrogada durant cinc dies i denuncià tortures), el 1981..., sempre alliberada sense càrrecs. Encara el 1982 va ser acusada per haver dut una pancarta amb el lema «Independència» en una manifestació que es va fer contra la LOHPA (Llei orgànica d'harmonització del procés autonòmic).

Arran de la seva mort, Núria Cadenes ha recordat una idea d'Eva Serra que explica molt bé la seva actitud compromesa: «Sense rebel·lia no hi hauria història. La identitat catalana és una manifestació continuada de resistència i rebel·lia que explica que encara hi siguem, aquí».⁸

PER UNA HISTÒRIA (CRÍTICA) DE LA HISTORIOGRAFIA CATALANA

La seva posició com a historiadora (i la proposta històrica que implicava) va comportar també una reconsideració crítica, no tan sols de la historiografia del seu temps, sinó també de tota la tradició historiogràfica catalana moderna i contemporània.

Ella era ben conscient que la historiografia sorgida després de la derogació del franquisme era, segons les seves mateixes paraules, «bastant menys combativa que la representada per un Rovira i Virgili o un Ferran Soldevila que, malgrat que les seves històries respectives hagin estat titlades de romàntiques (com si això fos un insult) i de burgeses, foren unes històries ben poc integrades als interessos de l'Estat burgès».

---

ques, la presentació i els comentaris de l'edició de l'obra de P. Vilar acabada de sortir, i el disgust de Soldevila davant les crítiques a l'estrena del seu *Don Joan*», nota 36, p. 21.

8. Eva SERRA, *Quan la por canvia de bàndol: Les claus de la desobediència civil als Països Catalans*, Manresa, Tigre de Paper, 2014.

Aquesta limitació crítica afectava també d'altres historiadors no catalans de prestigi internacional. Per això no va dubtar a pronunciar-se públicament, per exemple, davant les afirmacions d'un John Elliott sobre la Guerra dels Segadors i sobre el comte duc d'Olivares, amb les quals no estava d'acord. Així, fou una de les signants d'un famós manifest col·lectiu, del 1988, en què es criticava una conferència d'aquest historiador britànic titulada «El comte duc d'Olivares i la Catalunya i l'Espanya del segle XVII». S'hi deia, en el manifest, que el parlament d'Elliott exemplificava alguns «dels mòbils recurrents en la instrumentalització actual del discurs històric seguint el dictat de postulats polítics», que responien a «l'hagiografia de la unificació espanyola». El títol de l'escrit era «L'historiador dalt del cavall» (per definir l'actitud d'Elliott) i el subtítol era també eloqüent: «Les raons fàcils dels vencedors».⁹ A part d'ella, van signar el manifest Francesc Espinet, Josep Lluís Gómez Mompert, Enric Marín i Joan Manuel Tresserras.

Enllà de la intervenció pública puntual, Eva Serra va emprendre una seriosa i profunda reconsideració sobre la tradició historiogràfica pròpia, que va prendre concreció en articles de gran ambició, com els dos publicats, el 1989, a la *Revista de Catalunya*, que tenien com a títol comú «Una aproximació a la historiografia catalana». El primer tenia com a subtítol «Els antecedents» i el segon «El nostre segle», centrats tots dos en l'anàlisi de les històries generals de Catalunya, partint de la *Crònica* de Jeroni Pujades fins a arribar a Jaume Vicens Vives i Pierre Vilar (excloent, doncs, de manera explícita, les aportacions fetes a partir dels anys seixanta). El seu judici se centrava en criteris com el rigor historiogràfic (en funció de la historiografia de l'època), la consciència nacional, la sensibilitat social, l'ús de la llengua autòctona i l'àmbit d'estudi territorial fet per cadascun dels autors (si comprenia o no la totalitat dels Països Catalans).

Així, va lloar la intenció de Jeroni Pujades, però el considerà molt inferior, com a historiador, a l'aragonès Jerónimo Zurita, i n'assenyalà també les limitacions per la manca de continuïtat del projecte (aturat a la mort de Ramon Berenguer IV) i per la renúncia a continuar amb l'ús de la llengua pròpia (ja que a partir del primer volum passà al castellà). Dels *Annales* de Narcís Feliu de la Penya, escrits ja en castellà, en remarcà la connexió entre discurs històric, defensa de la identitat nacional i projecte polític. Pel que fa a l'àmbit territorial d'anàlisi d'un i altre, constatà que «La pàtria o nació provincial ja la trobem en Pujades i en Feliu de la Penya, però no tant en termes de província d'Espanya com d'una província europea de la Corona espanyola».¹⁰

9. «L'historiador dalt del cavall: les raons fàcils dels vencedors», *El País, Quadern* (21 gener 1988).

10. Eva SERRA, «Una aproximació a la historiografia catalana: els antecedents», *Revista de Catalunya*, núm. 26 (1989a) p. 32.

En entrar més al segle XVIII valorà la figura d'Antoni de Capmany, que representà «un salt qualitatiu historiogràfic» amb les seves *Memorias históricas de la ciudad de Barcelona*, que ja havien estat valorades per Ernest Lluch, Josep Fontana i Pierre Vilar com una «novetat en el seu temps», fins i tot en una dimensió europea. Això la va dur a aquesta reflexió: «Potser l'explicació de la precocitat del contingut de l'obra de Capmany es troba en la peremptòria necessitat de posar en evidència les qualitats socio-econòmiques d'una Catalunya sense estat propi però necessitada d'una política adient que obligava els sectors implicats catalans a fer ús de l'al·legat; això sí, d'un al·legat de vocació científica».¹¹

Considerava la historiografia del segle XIX, que efectivament havia sincronitzat amb els estudis europeus del seu temps, però pensava que calia també preguntar-se per la seva disfunció «entre l'estat que es reclama i la nació que es reivindicava». Així, establí una comparativa entre Víctor Balaguer (principal representant de la historiografia romàntica catalana) i Jules Michelet: «Michelet partia de França, un estat constituït, i Balaguer de la Corona d'Aragó a Catalunya, una realitat sense entitat política que es volia articular sense traumes a l'Estat [espanyol]». Segons ella, aquesta duplicitat que veia en Balaguer, que és un polític espanyol en actiu, però que «vol democratitzar el coneixement històric d'una nació sense estat»,¹² és segurament un dels aspectes més destacables de la proposta historiogràfica balagueriana. Aquesta defensa de la identitat política també la trobà en d'altres historiadors de l'època, com és el cas de Josep Coroleu i Josep Pella i Forgas, que també la utilitzaven per «defensar projectes polítics coetanis».¹³ En el judici global d'aquest corrent, Serra va fer una remarca molt important: «La historiografia posterior [...] ha fet la justificada crítica dels anacronismes d'aquesta historiografia [del segle XIX], però n'ha continuat manllivant alguns aspectes d'aparença científica més inofensiva com, per exemple, emprar la terminologia “furs” pel que fa a les constitucions catalanes o usar el concepte d’“autonomia” o “autònom” pel que fa a l'activitat del sistema polític històric català».¹⁴ Pel que fa a Antoni de Bofarull, assenyalà: «La seva història (1876-1878) pretenia substituir el romanticisme i el to literari de V. Balaguer per una certa erudició positivista sense abandonar, però, en cap cas, el caràcter vindicatiu [...]. Ara bé, tampoc Bofarull no resolva la contradicció entre vindicació catalana i fidelitat espanyola i, com Balaguer, lamentava que Catalunya no tingués un lloc en la història d'Espanya».¹⁵

A mena de conclusió, escriví: «Les històries de Catalunya de Balaguer i de Bofarull, en ser concebudes en termes particularistes o provincials, són en bona me-

11. Eva SERRA, 1989a, p. 34.

12. Eva SERRA, 1989a, p. 36.

13. Eva SERRA, 1989a, p. 37.

14. Eva SERRA, 1989a, p. 38.

15. Eva SERRA, 1989a, p. 40.

sura una historiografia també justificativa i a la defensiva vista en termes subalterns i no nacionals».¹⁶

Calgué esperar fins a la *Història de Catalunya*, d'Antoni Aulèstia i Pijoan (1887), per poder parlar d'una certa emancipació historiogràfica: «La història de Catalunya deixa de plànyer-se de no figurar amb tots els requisits en les històries generals d'Espanya i, amb Aulèstia, s'engega un procés d'emancipació de la història de Catalunya que usa, ara sí, el català, perquè ja s'havia produït la recuperació lingüística, més enllà de la literatura, en el terreny de la cultura escrita culta, encara que malauradament gairebé fora del combat polític i com un combat dissociat i alternatiu. És la famosa aspiració a la independència, no política, però sí literària, de Rubió i Ors, i que tants seguidors ha tingut».¹⁷

Ara bé, ens trobem amb una història, com ella lamenta, «on la referència Corona d'Aragó pràcticament no hi és, amb la qual cosa se sacrifica, també la referència als altres Països Catalans».¹⁸

Quan arribà al segle xx, en el segon dels articles considerats, feu l'anàlisi de l'aportació d'Antoni Rovira i Virgili, la *Història nacional de Catalunya*, dels anys vint: «Amb Rovira [deia] som davant d'una obra de combat polític». Una voluntat que també es trobava en la visió històrica de Soldevila dels anys trenta (1934-1935). I ella mateixa no va poder deixar de recordar el propòsit del mateix autor de fer-la explícita, aquesta voluntat, i de titular la seva obra *Història política de Catalunya*. Segons ella: «Rovira i Soldevila havien intuïtívament encertat la importància de la dialèctica societat catalana / Estat espanyol, seguint petjades anteriors, però en canvi no estaven en condicions [...] per a situar la naturalesa exacta d'aquest estat i la naturalesa de l'articulació de la societat catalana amb ell, tot i que com a mínim havien sabut situar el tema de l'ocupació [política de Catalunya]».¹⁹

Així mateix, considerava que tampoc no havien situat la naturalesa exacta de les contradiccions internes de la societat catalana històrica i contemporània.²⁰

Tanmateix, a Soldevila, posteriorment ella mateixa li dedicà un article més detallat, matisat i obertament reivindicatiu de l'aportació historiogràfica soldeviliana, escrit arran del centenari del naixement de l'autor.²¹

En l'article que ens ocupa, Serra remarcà la modernització de l'aportació de Jaume Vicens Vives, que obrí el pas d'una nova tendència que ella mateixa definí:

16. Eva SERRA, 1989a, p. 41.

17. Eva SERRA, 1989a, p. 43.

18. Eva SERRA, 1989a, p. 44.

19. Eva SERRA, «Una aproximació a la historiografia catalana: el nostre segle», *Revista de Catalunya*, núm. 27 (1989b), p. 47.

20. Eva SERRA, 1989b, p. 47.

21. Eva SERRA, «Ferran Soldevila. Vint anys després», *El Contemporani*, núm. 2 (gener-abril 1994).

«Tal vegada el més important de la transformació de la historiografia catalana és el pas del plantejament polític on la responsabilitat i el protagonisme de la responsabilitat es troben en els homes concrets, als plantejament de la conjuntura en què els fenòmens sovint escapen a la voluntat dels homes».²²

Els fets polítics queden minimitzats davant la conjuntura, cosa que, en fer-ho, com ella mateixa denunciava, «s'abandonava o es minimitzava el tema de les relacions de poder».²³ I insistia: «La tendència de la historiografia posterior ha estat en certa manera la seva també interessada neutralització política».²⁴ La constatació era que, a partir de Vicens Vives, la història es professionalitzava, es despolitzava i es desnacionalitzava.

L'aportació del materialisme històric i de Pierre Vilar introduí, segons ella, un canvi molt important. No en va, ella reivindicà el mestratge d'aquest historiador: «Els modernistes en el terreny de la història econòmica ens hauríem iniciat amb Vicens, però ens hauríem format amb Vilar».²⁵

Valorà també l'aportació global del marxisme historiogràfic: «La penetració del materialisme històric en el si de la historiografia catalana no ha resolt el tema, però ha posat bases teòriques d'interpretació molt importants. Ha suposat fonamentalment la introducció de l'anàlisi de les estructures i ha plantejat el joc humà i polític en el si d'aquestes estructures».²⁶

De Vilar va lloar que combinés la teoria amb l'experiència vital, les dues grans eines de la seva proposta historiogràfica.²⁷ I li reconegué també que va saber comprendre el fet nacional i que no el va concebre com un fet estàtic, essencial, sinó en el seu decurs històric. Però li va retreure una certa limitació amb relació a la interpretació del catalanisme polític: «Vilar no dubta a deixar el protagonisme ideològic exclusiu del fet nacional català a les classes frustrades en el seu projecte d'un Estat espanyol segons model i a faisó de les necessitats de la societat catalana».²⁸ En aquest sentit, ella feu seva l'aportació de Josep Termes, que, ja en un primer col·loqui d'historiadors del 1974, va plantejar, com explicava ella mateixa, que «el catalanisme històricament era un fet popular i no pas burgès, especialment d'ençà que, seguint Fontana, considerava la revolució burgesa realitzada ja pels volts del 1873».²⁹ En aquesta mateixa direcció, la de reivindicar l'aportació del catalanisme

22. Eva SERRA, 1989b, p. 49.

23. Eva SERRA, 1989b, p. 50.

24. Eva SERRA, 1989b, p. 50.

25. Eva SERRA, «La història moderna. Grandesa i misèria d'una renovació», *L'Avenç*, núm. 83 (juny 1985), p. 59.

26. Eva SERRA, 1989b, p. 51.

27. Eva SERRA, 1989b, p. 51.

28. Eva SERRA, 1989b, p. 52.

29. Eva SERRA, 1989b, p. 52.

popular, va anar la recerca de Fèlix Cucurull, a qui Serra dedicà també un parlament sobre la seva aportació historiogràfica en l'acte d'homenatge que, arran de la mort de Cucurull, es feu a l'Ateneu Barcelonès el 1996.³⁰ I prengué també en consideració i estudi la figura del polític i teòric vuitcentista Josep-Narcís Roca i Farreras (1834-1891), redescoberta per Cucurull.³¹

Pensem que val la pena reportar aquí les conclusions que tancaven el seu díptic de crítica historiogràfica. De fet, volien ser una resposta a l'anomenada *crisi de la historiogràfica catalana*, de la qual tant es parlà als vuitanta i noranta:³² «[...] la crisi no és pas de producció, però hom observa amb sorpresa la pròpia pèrdua d'influència social [dels historiadors] i la reproducció dels postulats historiogràfics dels anys trenta. És evident que part de l'explicació està en les mancances teòriques d'aquesta historiografia d'esquerres que ha tendit a obviar el tema nacional, situant-lo en el terreny de la burgesia i de la democratització d'un estat essencialment no qüestionat, o situant-se en una visió i una valoració acrítica del tema del creixement».³³

I per cloure deia: «L'enfocament interpretatiu del tema del poder no es pot abandonar ni limitar a una teoria descriptiva de l'estat sota l'exclusiva preocupació de si racionalitza prou bé els recursos. Cal oferir a la gent, a través de la història, si més no, una nova cultura política».³⁴

Amb aquesta crida a «una nova cultura política» posava punt final al seu escrit i nosaltres posem punt final a la nostra intervenció. Moltes gràcies per la vostra atenció.

ENRIC PUJOL

30. Imma ALBÓ, *Fèlix Cucurull: 1919-1996*, Barcelona, Fundació Josep Irla, 2009, p. 86.

31. Serra participà en un cicle de conferències dedicades a Josep-Narcís Roca i Farreras fetes a l'Ateneu Barcelonès el 1991 i que s'aplegaren en el llibret *100 anys després*, que edità la Fundació que duia el nom de l'homenatjat.

32. Un balanç sobre aquesta discussió el vaig fer a *El descredit de la història*, Girona, Llibres del Segle, 1993.

33. Eva SERRA, 1989b, p. 54.

34. Eva SERRA, 1989b, p. 54.